

Національна академія наук України

Інститут археології

м. Київ - 04210

проспект Володимира Івасюка, 12

Силабус навчальної дисципліни ОК 4

«Урбаністичні процеси на території України у давнину

(5 тис. до н.е. – 13 ст. н.е.)»

Галузь знань:	В «Культура, мистецтво та гуманітарні науки»,
Спеціальність:	В9 «історія та археологія»
Рівень вищої освіти:	третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий)
Освітня кваліфікація:	Доктор філософії (PhD)
Форма навчання:	стаціонарна/заочна
Розробник:	член-кореспондент НАН України, проф. Алла Буйських
Кількість кредитів ЄКТС:	3
Програма навчання:	12 тижнів
Мова викладання:	українська
Форма оцінювання:	залік

Обсяг годин навчального навантаження 3 ECTS (90 годин)

лекцій 16 годин	семінарів 14 годин	самостійної роботи 60 годин
------------------------	---------------------------	------------------------------------

на самостійну роботу завдання – наукова стаття за темою дисципліни, що має теоретичне спрямування (дискусія)

Оновлено - 2026

I. Структура дисципліни

- I.1. Анотація дисципліни
- I.2. Мета вивчення дисципліни

II. Організація навчання

- II.1. Календарно-тематичний план
- II.2. Тематичний план
- II.3. Література для вивчення дисципліни
- II.4. Технічні вимоги для вивчення дисципліни

III. Форми та методи контролю

- III.1. Результати навчання, методи викладання і форми оцінювання
- III.2. Умови визначення навчального рейтингу дисципліни
- III.3. Критерії оцінювання знань і вмінь з дисципліни
- III.4. Порядок перерахунку показників нормативної 100-бальної університетської шкали оцінювання в національну 4-бальну шкалу та шкалу ECTS

IV. Політика доброчесності**I. СТРУКТУРА ДИСЦИПЛІНИ****I.1. Анотація дисципліни.**

Курс «Урбаністичні процеси на території України у давнину (5 тис. до н.е. – 13 ст. н.е.)» є експериментальним та передбачає знайомство з актуальними для сучасної європейської науки підходами до вивчення урбаністичних процесів у давнину та їх зв'язком з археологією України. У якості прикладу вибрано низку конкретних археологічних культур та базових для цих культур пам'яток, що існували упродовж значного проміжку часу – від енеоліту до епохи розвинутого середньовіччя. Уміння орієнтуватися у різноманітні поглядів та інтерпретацій, підтримувати дискусію, коректно сприймати та корелювати методики досліджень, запозичені з інших дисциплін, зокрема, історії архітектури, будівництва, урбаністики та геourбаністики, демографії, дадуть змогу реконструювати територіальний розвиток населення України у давнину та просторовий розвиток численних та різноманітних урбаністичних структур.

Сучасний стан дослідження та вивчення археологічних пам'яток дозволяє використовувати накопичену базу даних та сучасні інформаційні методи досліджень для розуміння складних / дискусійних процесів просторового розвитку пам'яток у зв'язку із поступальним розвитком суспільства. Такий підхід вимагає вільне володіння не лише специфічним термінологічним апаратом, а й розуміння базових теоретико-методичних засад суміжних дисциплін, що мають відношення до головного завдання – розуміння що таке давнє місто і як воно формувалося, що таке система розселення, від якого моменту у розвитку тієї чи іншої поселенської структури можна говорити про її перетворення на місто, тощо. Тобто, міждисциплінарний підхід до запропонованого курсу визначає його актуальність та новаторство для вивчення археології і давньої історії України.

Курс включає шість блоків, які окреслюють теоретико-понятійний апарат та відображають вивчення урбаністичних процесів відповідно до основних культурно-історичних періодів: 1) Загальні теоретичні питання, терміни, значення; 2) Урбаністичні процеси за доби енеоліту, зокрема проблема типільських поселень-гігантів або протоміст; 3) Урбаністичні процеси за доби палеометалів на прикладі поселень культур доби середньої та пізньої; 4) Урбаністичні процеси за античної доби, зокрема місто як результат

давньогрецької колонізації; 5) Урбаністичні процеси у кінці залізної доби та ранньому середньовіччі на прикладі поселень зарубинецької культури та ранньослов'янських культур; 6). Урбаністичні процеси у розвиненому середньовіччі, зокрема характеристика давньоруського міста, його околиць, навколишньої системи оборони. Завершує цикл узагальнююча лекція, на якій буде сформульоване головне питання курсу – для якого часу в історико-культурному розвитку давнього населення України можна впевнено вживати термін «урбаністичний розвиток».

Актуальність курсу зумовлена стрімким попитом до використання результатів міждисциплінарного підходу у інтерпретації традиційних понять про розвиток поселенських структур на території України упродовж декількох тисячоліть.

Мета і завдання курсу. Програма курсу має на меті поглибити знайомство аспірантів, а також фахових археологів і антропологів, з актуальними питаннями появи та розвитку тенденцій, які створили передумови (умови) для виникнення міста як вершини складного історико-культурного та соціального організму упродовж значного проміжку часу; долучити до дискусії щодо головних чинників, якими у науці визначається феномен міста. Опанування матеріалами курсу дасть змогу у майбутньому не лише розширити понятійний підхід взагалі до появи та розвитку поселенських структур, будівництва та архітектури за археологічними джерелами на території України, але й розширити хронологічну планку базового археологічного матеріалу, який залучено.

Міждисциплінарна координація: історія архітектури, будівництво, містобудування, планування, урбаністика, геourбаністика, історична топографія, демографія, соціологія, пам'яткознавство.

I.2. Мета вивчення дисципліни.

Метою вивчення дисципліни «Урбаністичні процеси на території України у давнину (5 тис. до н.е. – 13 ст. н.е.)» є:

I. Набуття аспірантами теоретичних знань щодо:

- 1) історії формування теорій щодо розселення людей у давнину та складові такого процесу (ресурсна, географічна, кліматична, демографічна та ін.); напрацювання конкретних методик щодо вивчення поселенських структур та їх класифікації;
- 2) археологічних джерел, які відображають тенденції до переходу від початкової поселенської до завершальної міської структури розселення.

II. Набуття аспірантами практичних навичок і вмінь:

- 1) аналізувати дані археології та розуміти їх взаємодію з суміжними дисциплінами; володіти причинно-наслідковими зв'язками, зокрема поняттям історичного континуїтету у розвитку поселенської структури;
- 2) оволодіти умінням бачити та підтримувати дискусію стосовно сучасних тенденцій у вивченні поселенських структур давнини;
- 3) пропонувати узагальнюючі реконструкції історичного плану з урахуванням археологічної бази як з території України, так і суміжних територій.

II. ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ

II.1. Календарно-тематичний план.

теми	заняття	дата
Теоретична складова та сучасний	Лекція 1	січень

понятійний апарат.		
Базові теоретичні поняття	Семінар 1	січень
Планування та забудова поселень трипільської культури	Лекція 2	лютий
Фахова інтерпретація феномену трипільських поселень археологами та архітекторами: подібність та відмінність. Планувальна система та організація життєвого простору	Семінар 2	лютий
Планування та забудова поселень доби бронзи	Лекція 3	лютий
Урбанізаційні тренди по відношенню до поселень доби бронзи. Планувальна система та організація життєвого простору	Семінар 3	лютий
Урбанізаційні процеси за доби раннього заліза	Лекція 4	березень
Пам'ятки Лісостепу. Аналіз просторового розвитку з точки зору урбаністики та містобудівництва	Семінар 4	березень
Містобудівельний та просторовий розвиток античних полісів у Північному Надчорномор'ї.	Лекція 5	березень
Ольвія, Херсонес – найтипівіші приклади регулярних містобудівельних систем. Римські військові табори.	Семінар 5	березень
Просторова організація поселень зарубинецької культури та ранньослов'янських поселень I тис. н.е.	Лекція 6	березень
Планування та забудова поселень зарубинецької культури та ранньослов'янських поселень	Семінар 6	березень
Особливості планування та забудови міст розвинутого середньовіччя	Лекція 7	квітень
Міста Київського та Чернігівського князівств	Семінар 7	квітень
Узагальнення курсу у вигляді підсумкової дискусії.	Лекція 8	квітень
Залік	-	кінець квітня

II.2. Тематичний план.

№ З/п	Теми занять	Кількість годин
Лекція 1	Тема 1. Теоретична складова та сучасний понятійний апарат. Методи опрацювання питання урбанізації та пов'язаних питань розселення та організації життєвого простору на базі даних археологічної науки та суміжних дисциплін. Історія дослідження. Сучасні методичні підходи до вивчення доісторичної урбанізації Європи.	2 год.
Семінар 1	Тема 1. Базові теоретичні поняття. Терміни, інтерпретація.	2 год.

	Історія дослідження питання. Методи дослідження. Теоретичні моделі. Розселення та урбанізація – подібне та протилежне. Чи є дані археології релевантними для вирішення поставлених питань?	
Лекція 2	Тема 2. Планування та забудова поселень трипільської культури. Бернашівка, Небелівка, Майданецьке, Тальянки – поселення чи протомісто? Планування, житлова забудова, громадська / культова (?) забудова, реміснича регламентація. Моделі жител.	2 год.
Семінар 2	Тема 2. Фахова інтерпретація феномену трипільських поселень археологами та архітекторами: подібність та відмінність. Планувальна система (безсистемна, рядова, кільцева, овальна) та організація життєвого простору. Планувальна структура. Внутрішня забудова (заглиблені, наземні житла – «площадки»); питання вертикального (двоповерховість / підвальні поверхи) та горизонтального (багатокамерність) розвитку будинків; існування/співіснування. Багатошарові та одношарові поселення. Реміснича та культова діяльності у та поза будинками. Будівельні матеріали. Рови та вали – перші оборонні споруди?	2 год.
Лекція 3	Тема 3. Планування та забудова поселень доби бронзи. Питання про наявність планувальних систем та урбаністичних процесів. Житлова забудова. Будівельні матеріали. Поселення та городища / протоміста?	2 год.
Семінар 3	Тема 3. Урбанізаційні тренди по відношенню до поселень доби бронзи. Планувальна система (вулична, кушова / хуторська) та організація життєвого простору. Житла (заглиблені, наземні), будівельні матеріали, фортифікації. Елементи планування. Культура Отомань – перші ознаки урбанізації? Пустинка; Усово Озеро; Суботів. Дикий Сад – протомісто? Функціональна та понятійна інтерпретація.	2 год.
Лекція 4	Тема 4. Урбанізаційні процеси за доби раннього заліза. Городища: планування, житлова забудова, внутрішній простір, оборонні споруди. Будівельні матеріали.	
Семінар 4	Тема 4. Пам'ятки Лісостепу. Аналіз просторового розвитку з точки зору урбаністики та містобудівництва. Початок урбанізації лісостепових поселенських структур. Немирівське, Трахтемирівське, Хотівське, Більське городища. Геродотове місто Гелон – Більське городище?	
Лекція 5	Тема 5. Містобудівельний та просторовий розвиток античних полісів у Північному Надчорномор'ї. Феномен регулярного плану міської забудови. Держави Межиріччя, Єгипет – підґрунтя для розвитку регулярного міського планування за часів Великої Грецької колонізації. Міські планувальні системи у Північному Надчорномор'ї. Система розселення – місто / хора.	2 год.
Семінар 5	Тема 5. Ольвія, Херсонес – найтипівіші приклади регулярних містобудівельних систем. Римські військові табори. Ранні регулярні плани міської забудови пізньоархаїчного часу – Борисфен, Ольвія. Гіпподамів план Херсонесу класичної доби – феномен античної містобудівельної традиції. Архітектурні школи. Римські	2 год.

	військові табори – праобраз сучасного європейського міста?	
Лекція 6	Тема 6. Просторова організація поселень зарубинецької культури та ранньослов'янських поселень I тис. н.е. Особливості житлової та господарської забудови. Пилипенкова Гора. Рашків. Пастирське городище.	2 год.
Семінар 6	Тема 6. Планування та забудова поселень зарубинецької культури та ранньослов'янських поселень. Планування. Житлова та господарча забудова, внутрішній простір, оборонні споруди. Будівельні матеріали. Пастирське городище – «майже місто»?	2 год.
Лекція 7	Тема 7. Особливості планування та забудови міст розвинутого середньовіччя на прикладах Києва та міст Київської землі; Чернігова та міст Чернігівської землі.	2 год.
Семінар 7	Тема 7. Міста Київського та Чернігівського князівств: топографія, планування, культова, забудова, господарська та реміснична забудова; оборонні споруди. Формування систем оборони та містобудівельних ансамблів. Архітектурні школи.	2 год.
Лекція 8	Тема 8. Узагальнення курсу у вигляді підсумкової дискусії. Що таке урбанізація. Доісторична урбанізація у Європі – сучасні підходи до вивчення. Початок урбаністичних процесів в Україні. Чи завжди процес урбанізації призводить до створення міст. Правомірність використання терміну «протомісто», його значення по відношенню до археологічних пам'яток України у конкретні культурно-хронологічні періоди. Коли, за яких обставин соціального розвитку і чому виникають міста на території України. Що таке місто, якими чинниками визначена його урбаністична, архітектурна, соціальна, культурна, релігійна складова.	2 год.

II.3. Література для вивчення дисципліни.

Для підготовки до семінарів та написання рефератів аспіранти та здобувачі можуть користуватися літературою у Науковій бібліотеці Інституту археології НАН України, [Електронною бібліотекою ІА НАН України](#), та [Електронною бібліотекою ВГО «Спілка археологів України»](#). Курс забезпечений базовою літературою:

Загальні роботи:

Археология Украинской ССР. Т. 1-3. Киев: Наукова думка, 1985.
М.Ю. Відейко та ін. (ред.). *Трипільська енциклопедія*, т. 1-2. Київ, 2004.
В. Тимофієнко (ред.). *Історія Української архітектури*. Київ: Техніка, 2003.

Основна література:

Гейдарска Б. Поселения-гиганты или прото-города – ошибочное противопоставление. В: О. Дяченко та ін. (ред.). *Культурний комплекс Кукутень – Трипілля та його сусіди*. Збірка наукових праць пам'яті Володимира Круца. Львів: Астролябія, 2015, с. 35-55.
Gaydarska B. (Ed.). *Early Urbanism in Europe. The Trypillia Megasites of the Ukrainian Forest-Steppe*. Warsaw-Berlin, 2020.
Березанская С.С. *Пустынка – поселение эпохи бронзы на Днепре*. Киев: Наукова думка, 1974.

- Куштан Д.П. *Південь Лісостепоного Подніпров'я за доби пізньої бронзи* / Археологічний альманах № 29. Донецьк, 2013.
- Горбенко К. Будівельні споруди ближнього «передмістя» укріпленого поселення Дикий Сад. *Емінак*, 2025, № 1(49), с. 71-101.
- Горбенко К. Дальнє «передмістя» укріпленого поселення Дикий Сад: структура і характер будівельних споруд. *Емінак*, 2026, № 1(53), с. 100-143.
- Bilynskyi O.O. Processes of Early Iron Age Urbanization of Eastern European Forest-Steppe: The State of the Art. *Археологія* 2, 2025, с. 5-31.
- Шрамко Б.А. *Бельское городище скифской эпохи (город Гелон)*. Київ: Наукова думка, 1987.
- Буйских А.В. *Пространственное развитие Херсонеса Таврического в античную эпоху* / МАИЭТ. Suppl. 5. Керчь, 2008.
- Крыжицкий С.Д. *Жилые ансамбли древней Ольвии*. Киев: Наукова думка, 1971.
- Крыжицкий С.Д. *Архитектура античных государств Северного Причерноморья*. Киев: Наукова думка, 1993.
- Баран В.Д. *Слов'янське поселення середини I тисячоліття нашої ери біля села Теремці на Дністрі*. Київ, 2008.
- Баран Я.В. *Слов'янська община*. Київ-Чернівці: Зелена Буковина, 2004.
- Максимов Є.В. Зарубинецьке городище Пилипенкова гора. *Археологія* 1971, № 4, с. 41-56.
- Скиба А., Черниш С. Пастирське городище – майже місто на степовому Порубіжжя. В: О. Петраускас та ін. (ред.). *Відділу археології ранніх слов'ян – 50! Факти, люди, дослідження*. Київ: ІА НАН України, 2024, с. 186-193.

Додаткова література:

- Childe, V. G. 1950. The Urban Revolution. *Town Planning Review*, 21 (1), p. 3-17.
- Fernández-Götz, M., Wendling, H., Winger, K. (eds.). *Paths to Complexity: Centralisation and Urbanisation in Iron Age Europe*. Oxford: Oxbow Books, 2014. p. 15-23.
<https://doi.org/10.2307/j.ctvh1dt9v.5>
- Fernández-Götz, M. 2018. Urbanization in Iron Age Europe: Trajectories, Patterns, and Social Dynamics. *Journal of Archaeological Researches*, 26, p. 117-162.
- Fernandez-Gotz, M., Krausse, D. 2013. Rethinking Early Iron Age Urbanisation in Central Europe: The Heuneburg Site and Its Archaeological Environment. *Antiquity*, 87 (336), p. 473-487.
- G.M. Feinman, J. Marcus (Eds). *Archaic States*. Santa Fe, N. Mexico, 1998.
- J. Marcus, J.A. Sabloff (eds). *The Ancient City. New Perspectives on Urbanism in the Old and New World*. Santa Fe, N. Mexico, 2008.
- M. Fernández-Götz, D. Krausse (eds.). *Eurasia at the Dawn of History. Urbanization and Social Change*. Cambridge: University Press, 2016.
- Chandler T., G. Fox. *3000 Years of Urban Growth*. N. York & London, 1974.
<https://books.google.com.ua/books?id=XiGLBQAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false>
- Castagnoli F. *Orthogonal town planning in antiquity*. Engl. Trans. Cambridge, 1971.
- W. Hoepfner, E.-L. Schwandner. *Haus und Stadt im Klassischen Griechenland. (Wohnen in der Klassischen Polis I.)* Munich: Deutscher Kunstverlag, 1986.

II.4. Технічні вимоги для вивчення дисципліни.

Запис на прослуховування курсу передбачає, що аспірант володіє базовими навичками наукової роботи, вмє користуватись інтернет-ресурсами для пошуку необхідної літератури. На всіх лекційних заняттях буде здійснюватись запис, про що оголошуватиметься на початку заняття. Фінальні доповіді, презентації та захисти проєктів також будуть записані.

За необхідності можливе групове чи індивідуальне консультування через листування чи додаткові онлайн-зустрічі. Структура курсу побудована в розрахунок на те, що

аспіранти є самостійними дослідниками і мають змогу поєднати виконання завдань курсу та роботу над дослідницькою роботою.

Рекомендовано користуватись відкритим програмним забезпеченням (*open-source software*). Зокрема:

1. Текстовий редактор (письмові роботи приймаються в форматі docx).
2. Бібліоменеджер для роботи з списками літератури та бібліографічними посиланнями. Приклад — Zotero.

Комунікація що до процесу навчання здійснюється через офіційну поштову скриньку викладача. На поштову адресу надсилаються електронні документи (файли практичної роботи та письмового завдання).

III. ФОРМИ ТА МЕТОДИ КОНТРОЮ

Поточний контроль знань здійснюється під час проведення семінарських занять і має на меті перевірку рівня засвоєння аспірантами та здобувачами певних розділів (тем) навчальної програми, пошуку й критичного аналізу джерел. Формами поточного контролю є семінарське заняття, заслуховування доповідей, дискусії; письмова дослідницька робота. Поточний контроль передбачає оцінювання кожного виду робіт, зазначених в «Умовах визначення навчального рейтингу», та здійснюється у відповідності до визначених критеріїв (див. наступний розділ).

Підсумковою формою контролю є залік.

Практична робота має продемонструвати наскільки отримані по завершенню курсу теоретичні знання можуть стати у нагоді для опису або іншої інтерпретації тієї чи іншої археологічної пам'ятки та вміння підтримувати аргументовану дискусію щодо актуальних питань розвитку поселенських пам'яток спільнот, що населяли територію України упродовж щонайменше п'яти тисячоліть.

Письмова робота – реферат.

Метою написання підсумкової роботи є демонстрація аспірантом або здобувачем вміння орієнтуватися у дискусійних теоретичних питаннях історичному розвитку, зокрема, причин та характеру концентрації населення певного культурно-хронологічного періоду та просторового засвоєння цим населенням оточуючого простору, що характеризується загальним поняттям «урбанізації»; можливості використання набутих знань у інтерпретації поселенських пам'яток України під кутом зору розвитку вказаних процесів у європейському масштабі. Презентація роботи відбувається у вигляді усної доповіді з подачею електронного тексту тез доповіді.

Для написання роботи аспіранту або здобувачу пропонується обрати одну з археологічних пам'яток вказаного хронологічного діапазону курсу і на прикладі цієї пам'ятки здійснити нарис її урбаністичного розвитку. Обсяг роботи — 5 сторінок (без титульної), розмір шрифту— 14, інтервал — 1,5. Роботу слід надіслати на пошту викладача не пізніше ніж за 48 годин до заліку.

III.1. Результати навчання, методи викладання і форми оцінювання.

Результати навчання	Методи викладання і навчання	Форми оцінювання
РН 02 Знання методів наукових досліджень та вміння їх використовувати на	Виконання аспірантами самостійних завдань. Методична організація та	Перевірка якості прочитання та критичного аналізу

належному рівні; вміння вишукувати, опрацьовувати, аналізувати та синтезувати отриману інформацію (архівні джерела, наукові статті, науково-аналітичні матеріали, бази даних тощо).	самоорганізація аспірантами прочитання та критичного аналізу фахової літератури. Написання аспірантами письмової роботи.	аспірантами фахової літератури. Відповіді та дискусії на семінарських заняттях. Перевірка якості виконання самостійних завдань.
РН 03 Знання теорії і розуміння методології системного аналізу, принципів застосування системного підходу при дослідженні соціально-економічних процесів та явищ, вміння використовувати методологію системного аналізу у сфері археології та антропології.	Семінарські обговорення. Доповідь на одну із семінарських тем. Індивідуальний міні-проект (дослідження): доповідь на одну із семінарських тем із пошуком додаткових джерел.	Відповіді та дискусії на семінарських заняттях. Письмова дослідницька робота. Перевірка якості виконання самостійних завдань.
РН 07 Знання, розуміння, вміння та навички використання правил цитування та посилання на використані джерела, правил оформлення бібліографічного списку, розуміння змісту і порядку розрахунків основних кількісних наукометричних показників ефективності наукової діяльності.	Семінарські обговорення. Доповідь на одну із семінарських тем. Індивідуальний міні-проект (дослідження): доповідь на одну із семінарських тем із пошуком додаткових джерел.	
РН 08 Знання історії розвитку соціально-економічних та історичних процесів; концептуальних засад охорони археологічної спадщини; реконструкції етнокультурної історії населення сучасної України; деталізація давньої історії України; стратегічних напрямів удосконалення методики проведення археологічних досліджень.	Методична організація та самоорганізація студентами прочитання та критичного аналізу фахової літератури.	Перевірка якості виконання самостійних завдань.
РН 09 Знання у виявленні локальних особливостей розвитку окремих регіонів України у доісторичний період; антропологічного складу населення України у різні історичні періоди; побуту	Виконання студентами самостійних завдань.	Перевірка якості виконання самостійних завдань.

та умов життя давнього населення від появи людини на території сучасної України до XXI ст.; міграційних тенденцій у давнину на території сучасної України та їх комплексний аналіз.		
РН 10 Знання закономірностей розвитку продуктивних сил давніх суспільств; світогляду давніх суспільств за даними археологічних досліджень; системи розселення та функціонування соціально-історичних організмів давнини на території сучасної України у різні історичні періоди та виявлення закономірностей; розвитку матеріальної культури давніх суспільств, що мешкали на території сучасної України від появи людини на території сучасної України до XXI ст.	Індивідуальний міні-проект (дослідження): доповідь на одну із семінарських тем із пошуком додаткових джерел.	Перевірка якості виконання самостійних завдань. Перевірка письмових робіт студентів. Письмова дослідницька робота.
РН 11 Вміння класифікувати типи матеріальної культури давніх суспільств; використання природничих методів дослідження для комплексної характеристики давніх суспільств; реконструювати господарські структури давніх суспільств та хід соціально-історичного процесу; визначати пріоритетні напрямки розвитку історичної науки.	Письмова дослідницька робота, що розвиває основні тези доповіді на семінарі.	Поточний контроль активної участі студентів у практичних заняттях. Перевірка якості виконання самостійних завдань.
РН 12 Знання методологічних питань вивчення давньої історії за матеріальними залишками; розвитку сільського господарства протягом часу існування відтворювальної економіки на теренах України; історії та ролі металургії давніх суспільств; напрямів удосконалення технологій давніх виробництв (обробки	Групові обговорення. Робота у міні-групах та парах під час занять.	Поточний контроль активної участі студентів у практичних заняттях. Перевірка якості виконання самостійних завдань.

каменю, кістки, шкіри, дерева, виробництва скла тощо)		
РН 13 Знання проблеми первісного заселення території України; становлення відтворюючої економіки на Україні; емпіричного рівня пізнання археології; проблем теоретизування наукового знання в археології; меж пізнання в археології; становлення та розвитку української археології.	Методична організація та самоорганізація студентами прочитання та критичного аналізу фахової літератури.	Поточний контроль активної участі студентів у практичних заняттях.
РН 14 Вміння будувати демографічні моделі розвитку відмінних типів суспільств минулого (кочовики, землероби тощо); проводити кластерний та факторний аналіз даних для виявлення спорідненості давніх людських об'єднань.	Практичні роботи. Написання аспірантами письмової роботи. Письмова дослідницька робота, що розвиває основні тези доповіді на семінарі. Семінарські обговорення.	Поточний контроль активної участі аспірантів у практичних заняттях. Перевірка якості виконання самостійних завдань.
РН 15 Знання методологічних принципів дослідження соціальної сфери суспільного життя у археології; давнього ремесла за археологічними даними; методології пізнання антропогенезу; основних індикаторів різних шляхів генезису та розвитку політичних підсистем у давніх суспільствах; основних ознак міграцій давніх племен.	Індивідуальний міні-проект (дослідження): доповідь на одну із семінарських тем із пошуком додаткових джерел.	Перевірка якості виконання самостійних завдань. Перевірка письмових робіт студентів.
РН 16 Знання основних сучасних методик та підходів археологічного дослідження; теоретико-методологічних основ реконструкції давньої історії за матеріальними залишками; вміння визначати специфічні риси різного типу соціумів давнини; обґрунтовувати перспективні напрями модернізації методів археологічного дослідження та концепцій національної	Методична організація та самоорганізація студентами прочитання та критичного аналізу фахової літератури.	Перевірка якості прочитання та критичного аналізу студентами фахової літератури.

ідентичності.		
---------------	--	--

III.2. Умови визначення навчального рейтингу дисципліни

Види робіт/форми контролю	Кількість робіт	Максимум балів за заняття/вид роботи	Разом
Семінарські заняття	5	12	60
Письмова робота	1	10	10
РАЗОМ (за роботу у семестрі):			70
Залік			30
РАЗОМ			100

III.3. Критерії оцінювання знань і вмінь з дисципліни

Види робіт	Кількість балів	Критерії оцінювання
<i>Семінарське заняття</i>	5	Доповнення
	9	Відповідь із використанням основної літератури (з урахуванням повноти відповіді)
	10	Відповідь із використанням основної та додаткової літератури (з урахуванням повноти відповіді)
<i>Дослідницька письмова робота</i>	0	Завдання не виконане або містить плагіат.
	1–5	Завдання виконане не повною мірою; автор не виявляє навичок аналізу і логічного та послідовного викладу; подекуди припускається помилкових суджень; робота не вичитана й оформлена неналежним чином.
	6–9	Автор демонструє достатню обізнаність із програмним матеріалом дисципліни та вміння логічно і послідовно викладати свої судження на письмі. Разом із тим, завдання виконане недостатньо повною мірою; роботі бракує аналітичного характеру.
	10	Завдання виконане вчасно і повною мірою; автор демонструє належний рівень знання і розуміння програмного матеріалу дисципліни; виявляє аналітичні здібності, здатність до самостійного, системного, логічного і послідовного мислення. Робота вчасно подана й оформлена у відповідності до вимог.

III.4. Порядок перерахунку показників нормативної 100-бальної університетської шкали оцінювання в національну 4-бальну шкалу та шкалу ECTS.

За шкалою установи	За національною шкалою		За шкалою ECTS
	Екзамен	Залік	
91 – 100	5 (відмінно)	Зараховано	A (відмінно)
81 – 90	4 (добре)		B (дуже добре)
71 – 80			C (добре)
66 – 70	3 (задовільно)		D (задовільно)
60 – 65			E (достатньо)
30 – 59	2 (незадовільно)	Не зараховано	FX (незадовільно – з можливістю повторного складання)
1 – 29			F (незадовільно – з обов’язковим повторним курсом)

IV. ПОЛІТИКА ДОБРОЧЕСНОСТІ

Виконання навчальних завдань і робота в курсі має відповідати вимогам викладених у законах України [«Про академічну доброчесність»](#), [«Про авторське право і суміжні права»](#), [«Про освіту»](#), [«Про наукову і науково-технічну діяльність»](#), [«Про науково-технічну інформацію»](#), [«Про вищу освіту»](#) та [«Положення про організацію освітнього процесу для аспірантів та здобувачів ступеня доктора філософії поза аспірантурою у Інституті археології НАН України»](#) затвердженого Вченою радою Інституту археології НАН України 15червня 2017 р. Протоколом №6.

Розробники курсу очікують, що всі учасники є апіорно є рівноправними колегами які здійснюють самостійні дослідження. Усі матеріали включно з наданими електронними копіями публікацій надаються виключно з навчальною метою і не можуть бути поширені чи використовуватись поза межами навчальних завдань курсу, або третіми особами.

У разі неможливості з поважних причин бути присутніми на лекційному занятті аспіранта та здобувачі зобов’язані повідомити викладача про це. Матеріал пропущених лекційних занять повинен бути відповідним чином опрацьований. Відсутність аспіранта або здобувача на семінарському занятті зобов’язує його виконати додаткове завдання з тематики курсу.

Розробник:

Буйських Алла Валеріївна д. і. н., професор

Член-кореспондент НАН України

Заступник директора з наукової роботи Інституту археології ІА НАН України

ЗАТВЕРДЖЕНО:

Вченою радою Інституту археології НАН України
протокол № 9 від «09» червня 2025 р.

Вченою радою Інституту археології НАН України
Протокол № 18 від 17 вересня 2026 р.